

Стратегічні напрями соціально-демографічного розвитку регіону та підвищення життєвого рівня його населення

Обґрунтовано стратегічні напрями соціально-демографічного розвитку регіону та підвищення життєвого рівня його населення в контексті завдань сучасної соціально-економічної політики держави та вимог сталого розвитку регіону; оцінено наявні резерви щодо покращання демографічної ситуації, зростання номінальних та реальних доходів населення; визначено домінуючі тенденції демографічного розвитку; обґрунтовано перспективні напрями соціально-демографічного розвитку регіону та підвищення життєвого рівня його населення.

соціально-демографічний розвиток, життєвий рівень, стратегія, міграції, доходи

Серед сучасних механізмів регулювання регіонального соціально-економічного розвитку стратегічне планування і прогнозування займають особливе місце, оскільки вони здійснюються на основі аналізу ретроспективних та обґрунтування перспективних тенденцій розвитку регіону з урахуванням новітніх світових досягнень та нагромадженого досвіду. У такому контексті надзвичайно важливо об'єктивно і реалістично оцінити власні можливості, виявити сформовані обмеження і ризики та обґрунтувати ті економічні механізми, за допомогою яких можна досягти бажаної траєкторії соціально-економічного розвитку у перспективі. Соціально-демографічний розвиток Кіровоградської області у перспективі повинен мати усталений характер, надавати нових імпульсів комплексному розвитку господарства, його прискореній модернізації на новій інноваційно-інвестиційній основі. Для цього протягом останніх років були сформовані необхідні макро- і мезоекономічні передумови, що дає підстави для оптимістичних оцінок і прогнозів на майбутнє.

Проте внаслідок інерційності демографічних процесів, істотного перевищення показників смертності над показниками народжуваності, низької середньої очікуваної тривалості життя сукупний "життєвий потенціал" населення Кіровоградської області звужується, відбувається інтенсивне зміщення демографічної структури населення у бік постаріння, особливо в сільській місцевості. Свідченням цього є зміни у віковій структурі населення, його демоекономічному навантаженні. Середній вік усього населення регіону досягає майже 40 років, а жіночого населення навіть перевищує цей показник. Достатньо високими темпами зростає чисельність населення старших вікових груп, спричиняючи тим самим зростання демографічного навантаження на працездатне населення і актуалізуючи проблему наповнення соціальних фондів. В регіоні на 1000 осіб працездатного віку припадає майже 800 непрацездатних, а в сільській місцевості чисельні співвідношення між цими категоріями населення зумовлюють появу нових проблем соціального забезпечення.

Деформованість вікової структури населення – це проблеми кадрового забезпечення галузей матеріального виробництва та соціальної сфери, в окремих з них частка осіб пенсійного та предпенсійного віку досягає майже половини; це неповне завантаження виробничих потужностей, висока плінність кадрів та інші негаразди, витоки яких знаходяться саме в демографічній сфері. На противагу прибічникам тези

«менше населення – менше соціальних проблем» ми вважаємо, що нормальний перебіг демовідтворювальних процесів – це основа стабільного економічного і соціального розвитку регіону. І в цьому контексті необхідно зазначити, що за останні роки в регіоні підвищилася загальна народжуваність, у тому числі позашлюбна, яка перевищила 27% (це один з найвищих показників в країні) при зниженні загального рівня шлюбності населення та достатньо високій розлучуваності. В сільській місцевості регіону вже сьогодні кожний третій народжується поза шлюбом, що у перспективі на тлі існуючих соціально-економічних проблем села посилюватиме актуальність вирішення демографічних проблем.

Щодо особливостей режиму смертності населення регіону то його значення досягають доволі високих значень, а саме - 18 ‰, особливо у сільській місцевості, перевищуючи аналогічний середній показник в Україні. Проте, якщо розглянути ці показники в динаміці, то слід відзначити позитивні зміни, зокрема, істотне зниження смертності населення серед окремих вікових груп, насамперед дітей першого року життя. Серед причин смертності населення домінують хвороби системи кровообігу, органів дихання, а також смертність від нещасних випадків, отруєнь і травм. До цього слід додати, що Кіровоградська область зазнає і значних міграційних втрат населення, причому найбільш кваліфікованої його частини, а міграційне сальдо характеризується достатньо високим від'ємним значенням. Такі тенденції є до певної міри закономірними – в державі по суті відсутній власний, тобто такий, що відповідає національним інтересам, механізм регулювання міграційних процесів. Зокрема, регулювання трудових міграцій здійснюється шляхом приєднання до багатосторонніх державних угод, укладення двосторонніх угод щодо захисту прав мігрантів та розвитку посередницької діяльності з працевлаштування мігрантів. Проблемними залишаються питання посилення державного нагляду за трудовою міграцією українських громадян.

Серед численних проблем соціально-демографічного розвитку регіону, такими, що потребують вирішення через розробку документів стратегічного характеру є, насамперед, зниження темпів депопуляції населення, скорочення смертності за рахунок соціально обумовлених хвороб, а також оптимізація міграційних процесів. Депопуляція, тобто природне скорочення населення, є до певної міри об'єктивним процесом, зумовленим постарінням населення – з одного боку, з іншого – це результат низькоефективної соціально-демографічної політики, не спроможної кардинально вплинути на основні характеристики відтворення населення. В режимі депопуляції перебуває переважна більшість європейських країн, але, на відміну від України, протікає вона на тлі достатньо високого рівня життя населення, не спричиняючи вагомих економічних втрат для усієї системи господарювання.

Враховуючи ту обставину, що в Україні та регіоні сформувалася протилежна ситуація, коли постаріння населення та його депопуляція виступають обмежувачим чинником щодо реалізації можливостей інноваційно-інвестиційного напрямку розвитку економіки і навіть основною причиною знелюднення та депресивності певної території, ідеологія формування відповідних напрямів соціально-економічної політики має ґрунтуватися на інших вихідних принципах, насамперед, на пріоритетності соціальних інвестицій в материнство та дитинство, здоров'я населення та зниження смертності.

Сприятливі перспективи соціально-демографічного розвитку Кіровоградської області ми пов'язуємо, насамперед, з реалізацією певних переваг і шансів області у цій сфері та подоланням системи обмежень і загроз. Необхідно зазначити, що демоекономічні переваги області мають відносний і потенційний характер, тобто вони є кращими порівняно з середньоукраїнськими, проте для їх повної реалізації необхідне вагоме ресурсне забезпечення. За умов стабільної державної і регіональної фінансової підтримки соціально-демографічної сфери можна розраховувати на те, що ці переваги набудуть характеру конкурентних і водночас посилять економічні позиції регіону. Тому так

необхідно у найближчій перспективі економічними методами закріпити позитивні соціально-демографічні тенденції, серед яких – підвищення рівня народжуваності населення регіону, яке спостерігається з 2002 року; зниження смертності населення у сільській місцевості та дитячої смертності; скорочення міграційних втрат населення найбільш продуктивного віку.

Перспективи успішної реалізації визначених пріоритетів повинні бути тісно пов'язані з істотним збільшенням обсягів фінансування соціально-демографічних програм за рахунок коштів державного та місцевого бюджету, насамперед, на цілі підтримки материнства і дитинства. Система матеріальних допомог (сім'ям з дітьми, малозабезпеченим, неповним сім'ям) є необхідним елементом у державному механізмі регулювання доходів населення, але все-таки не вона визначає перспективи соціально-демографічного розвитку регіону. Основи ефективного демоекономічного регулювання формуються, насамперед, через ефективність функціонування регіонального господарського комплексу, а відтак – фінансові можливості території додатково стимулювати народжуваність, забезпечувати розвиток сфери зайнятості населення і соціальний захист непрацездатної частини населення. Серед можливих варіантів і напрямів соціально-демографічного розвитку регіону на перспективу ми надаємо перевагу оптимістичним оцінкам, згідно яких очікується поступове підвищення рівня народжуваності за рахунок формування нових репродуктивних настанов населення, зниження рівня його смертності та демографічного навантаження. Внаслідок легалізації та врегулювання міграційного руху населення оптимізуватимуться міграційні потоки і скоротяться міграційні втрати населення. Таким чином, забезпечення усталеного соціально-демографічного розвитку регіону вимагає вирішення таких першочергових завдань:

- нормалізація процесів природного відтворення населення на основі стабілізації рівня народжуваності з поступовим його підвищенням, формування нових репродуктивних установок молоді, а також успішної реалізації ефективних державних соціальних програм підтримки материнства і дитинства;
- зміцнення життєвого потенціалу населення на основі поширення здорового способу життя, скорочення загальної захворюваності і смертності населення, насамперед, спричиненої виробничим травматизмом та поширенням соціально обумовлених хвороб;
- істотне підвищення життєвого рівня населення на основі зростання його реальних доходів, розширення сфери продуктивної зайнятості, стимулювання ефективного попиту на робочу силу та подолання бідності;
- створення системи державних соціальних гарантій рівного доступу громадян до суспільних матеріальних і духовних благ, забезпечення соціальної стабільності і прогресу;
- ефективне регулювання міграційних процесів з метою скорочення обсягів нелегальної трудової міграції, упорядкування міграційного руху населення в цілому та спрямування його у суспільно необхідному напрямі;
- оптимізація системи розселення на основі трансформації поселенської мережі та приведення її у відповідність до сучасних тенденцій розвитку продуктивних сил;
- розвиток соціальної інфраструктури з метою підвищення якості соціального обслуговування населення, формування прогресивної структури споживання, збільшення фонду вільного часу населення.

Конкретними заходами, спрямованими на стабілізацію чисельності населення та загальне покращення демографічної ситуації в області, мають бути: поліпшення роботи служби планування сім'ї, збереження репродуктивного здоров'я та статевого виховання населення; підвищення якості первинної медико-санітарної допомоги населенню, у тому числі жінкам до і після вагітності та пологів; залучення інвестицій у розвиток галузей спеціалізації регіону, рекреаційної сфери з метою зменшення міграційного впливу населення і зменшення безробіття.

У перспективі нормалізація демоекономічного відтворення населення регіону повинна відбуватися на основі підвищення життєвого рівня населення, подолання бідності. При тому, що у цій сфері досягнуто вагомих позитивних зрушень – скоротилася заборгованість з заробітної плати, почали зростати номінальні і реальні доходи населення, однак їх швидке знецінення внаслідок інфляційних процесів та низький абсолютний рівень не забезпечують істотного підвищення загального добробуту населення. Структура сукупних витрат населення характеризується високою часткою витрат на харчування, і низькою – на задоволення медичних, освітянських та інших соціальних потреб; у переважній більшості населення відсутні заощадження.

В центрі уваги державних органів управління повинно бути вирішення проблеми подолання гендерної нерівності в оплаті праці, фемінізація бідності і безробіття. Населення жіночої статі володіє вищим освітнім потенціалом при зайнятості на менш престижних робочих місцях з нижчою заробітною платою. Частка жінок у складі офіційно зареєстрованих безробітних є неадекватно високою порівняно з їх часткою у складі працездатного і зайнятого населення, а поширення безшлюбного материнства та значно нижчий порівняно з чоловіками рівень оплати праці (близько 70% до оплати праці чоловіків) значно знижують їх життєвий рівень. Найгіршим є становище жінок у багатодітних сім'ях, оскільки існує пряма залежність між рівнем бідності і злиденності та чисельністю дітей у сім'ї.

Основною формою бідності населення Кіровоградської області, як і в Україні в цілому, є економічна, тобто така, за якої працюючий член сім'ї не спроможний забезпечити прийнятний рівень споживання непрацюючим її членам. Досить істотним є розрив між доходами найбільш і найменш забезпечених громадян, внаслідок чого прискорюється сам процес соціальної диференції населення. При тому, що за своєю економічною природою це є результатом реалізації різних типів економічної поведінки населення на ринку праці, необхідно все-таки утримувати його у соціально прийнятних межах, не допускаючи надмірних відмінностей, які можуть загрожувати навіть соціальній безпеці будь-якої території.

Здійснення економічних перетворень зумовило зниження рівня життя населення області, його платоспроможного попиту, а також істотне розшарування за рівнем доходів. Проте за останні роки намітилися позитивні зрушення: скоротилась заборгованість по виплаті пенсій та заробітної плати, почали зростати реальні доходи населення, у тому числі заробітна плата. За 1999-2003 рр. середньомісячна номінальна заробітна плата в області зросла в 2,6 рази, середній розмір призначених місячних пенсій - у 2,6 рази. Однак, зростання номінальної заробітної плати і пенсії помітно не вплинули на низький життєвий рівень населення області; якщо середня заробітна плата у 2003 році досягла рівня 103,2% прожиткового мінімуму, то місячна пенсія на цей же період складала лише 38,3% прожиткового мінімуму. Протягом 1990-2003 рр. значно змінилась структура доходів населення області: питома вага заробітної плати скоротилася на 13,6% і становила в 2003 році 37,5%; зросла частка надходжень у вигляді різних видів соціальної допомоги, пенсій, стипендій – до 37,3%.

Про посилення соціальної диференціації свідчить структура розподілу домогосподарств за рівнем середньодушових витрат: лише 8,5% домогосподарств витратили на кожного члена сім'ї понад 360 грн., частка домогосподарств з середньодушовими витратами нижче прожиткового мінімуму (342 грн.) – 88,3% (за даними 2003 р.). Спостерігаються також диспропорції в структурі середньодушових витрат домогосподарств між міськими поселеннями та сільською місцевістю: частка домогосподарств з витратами нижче прожиткового мінімуму в міських поселеннях і сільській місцевості складає відповідно 86,3 та 90,9%.

Про низький рівень життя населення Кіровоградської області свідчить структура сукупних витрат домогосподарств: найбільше витрачається на харчування – понад 60%.

Зміни у структурі харчування населення відображають формування добового раціону, орієнтованого на підвищене споживання продуктів, які є в основному джерелом надходження вуглеводів. Через високу питому вагу витрат на харчування, зростання витрат на оплату житлово-комунальних послуг домогосподарства області, як і раніше, обмежують свої витрати на придбання товарів тривалого користування, на придбання меблів, предметів домашнього побуту, побутову техніку. Низький життєвий рівень населення області зумовлює практичну відсутність заощаджень (у структурі сукупних витрат домогосподарств на придбання акцій, нерухомості, будівництво, капремонт та вклади до банків припадало лише 3,2%), та коштів, необхідних для задоволення медичних, освітніх та інших потреб.

Соціально значущою стратегічною метою є забезпечення поступового сталого зростання реальних доходів та зменшення соціальної диференціації усіх верств населення, подолання бідності та підвищення соціальної захищеності населення. Кіровоградська область має обмежені шанси та переваги щодо зростання рівня життя населення та подолання бідності, серед яких: збереження достатньо високого освітньо-професійного рівня зайнятого населення, що є певною запорукою забезпечення конкурентоспроможності на ринку праці; зростання реальних доходів населення, у тому числі номінальної заробітної плати та пенсій. Виникнення обмежень і загроз щодо підвищення життєвого рівня населення і подолання бідності пов'язано з: високою ймовірністю збереження нестабільного соціально-економічного розвитку області внаслідок інвестиційних обмежень в економіку області та людський капітал; низькою ефективністю сучасної політики доходів населення, відсутністю реальних можливостей населення самостійно впливати на рівень власних доходів через нерозвинену сферу докладання праці і неформовані у населення цільові настанови на самостійну підприємницьку діяльність; демографічним постарінням населення, що зумовлює зниження економічної активності населення старших вікових груп та вимагає зростання соціальних витрат.

Ідеологія соціальних реформ ґрунтується сьогодні значною мірою на принципах перерозподілу – через податкову систему, механізми соціального страхування держава прагне зменшити соціальну поляризацію суспільства та сприяти становленню нової соціальної структури суспільства. Безумовно, перерозподільні механізми завжди відігравали велику роль у державному регулюванні сфери формування доходів населення, однак навряд чи таким шляхом можна вирішити такі важливі соціальні завдання як становлення середнього класу, зменшення рівня диференціації доходів різних верств населення, мобілізації внутрішніх резервів економічного зростання. Нереалізованим залишається потенціал представників інтелектуальної праці, зайнятих в освіті, охороні здоров'я, культурі, науці, які є основою формування середнього класу в будь-якому суспільстві; за майновим статусом та рівнем доходів вони практично неспроможні забезпечити нормальне відтворення власної робочої сили навіть на зружній основі.

Внаслідок об'єктивних причин можливості істотного підвищення трудових доходів населення і використання традиційних джерел їх зростання у найближчі роки будуть обмежені, що вимагає активних дій у напрямі реструктуризації собівартості і цін та підвищення в них частки заробітної плати, інших видів доходів працюючих на основі зменшення податкового навантаження на фонди оплати праці з одночасним зростанням абсолютних розмірів останніх; необхідно здійснити перегляд ставок і відрахувань з доходів підприємств; запровадити пільгові системи оподаткування, які б стимулювали зниження ресурсовитратності виробництва. Необхідним є прийняття нормативно-правових актів, які б закріпили терміни поетапного наближення мінімальної заробітної плати до прожиткового мінімуму, встановленого на працездатну особу, з одночасним внесенням змін до Закону України "Про оплату праці" у частині вдосконалення порядку визначення та затвердження мінімальної заробітної плати та приведення у відповідність

норм цього закону з іншими нормативними актами, насамперед, з Законом України “Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії”. З урахуванням міжнародного досвіду необхідно внести корективи до діючих нормативно-правових документів, що регламентують сферу договірної регулювання оплати і організації праці.

Перспективи підвищення рівня життя і подолання бідності населення Кіровоградської області визначатимуться системою факторів, серед яких слід відмітити: забезпечення достатньо високих темпів зростання валового внутрішнього продукту, формування сприятливого інвестиційного клімату та економічної кон’єктури, розвиток малого та середнього бізнесу, розширення сфери продуктивної зайнятості населення; пріоритетний розвиток галузей економіки області, що забезпечують стабільність доходу зайнятого населення, поліпшення культурно-побутового обслуговування населення, впровадження адресної підтримки малозабезпечених верств населення; удосконалення нормативно-правової бази регулювання оплати праці, пенсійної системи та інших соціальних виплат; проведення демографічної політики, спрямованої на подолання депопуляції та постаріння населення.

Пріоритетними напрямками щодо підвищення рівня життя населення і подолання бідності мають бути:

- локалізація найгостріших проявів бідності, формування дієвої системи соціальної підтримки вразливих верств населення шляхом консолідації соціальних програм і видів допомоги на основі об’єктивної оцінки сукупного доходу сім’ї;
- створення необхідних соціально-економічних передумов для зростання реальних доходів та заощаджень населення з подальшою їх трансформацією в інвестиційні ресурси на основі забезпечення сталого і збалансованого розвитку галузей спеціалізації економіки області;
- підвищення рівня продуктивності праці у сфері матеріального і нематеріального виробництва шляхом реалізації інноваційної моделі розвитку економіки, впровадження останніх досягнень науково-технічного прогресу.
- сприяння формуванню та становленню значного прошарку середнього класу – як основи соціальної стабільності суспільства, який у майбутньому повинен стати одним з основних інвесторів української економіки.

Необхідним є забезпечення стійкого зростання оплати праці та підвищення купівельної спроможності населення шляхом подолання галузевих і регіональних диспропорцій у вартості робочої сили. У перспективі необхідно переглянути принципи оплати праці, її основні форми і системи. Підвищення життєвого рівня населення повинно охопити такі напрями:

1. *Забезпечення прожиткового мінімуму для економічно незахищених верств населення.* На фоні сучасної демографічної ситуації, що характеризується зростанням частки населення пенсійного віку, необхідно забезпечити високу результативність пенсійної системи з регулярним індексуванням розміру пенсій з урахуванням динаміки цін і середньої заробітної плати, наближення розміру мінімальної пенсії до рівня прожиткового мінімуму; сприяти формуванню добровільної системи пенсійного забезпечення, основу якої становитимуть недержавні пенсійні фонди, та впровадити ефективний контроль за їх функціонуванням з боку держави.

2. *Запровадження консолідованої системи адресної соціальної допомоги та соціальних послуг.* Необхідно сформувати ефективну і дієву систему надання державної соціальної допомоги вразливим верствам населення на основі з урахуванням усіх можливих джерел його формування. Важливо здійснити адміністративно-фінансову консолідацію програм надання соціальної допомоги з використанням єдиної бази даних щодо одержувачів усіх видів соціальної допомоги і послуг. Пріоритетним є розвиток мережі нестационарних установ різних типів, що надають соціальні послуги (центри комплексного соціального обслуговування) з активним залученням громадських

організацій, волонтерської праці; збереження бюджетного фінансування поряд із залученням програмного фінансування відповідних установ на конкурсних засадах. Необхідно розширити функції органів місцевого самоврядування щодо планування, фінансування та організації надання соціальних послуг.

Реалізація цих перспективних напрямів повинна відбуватися у два етапи.

Перший етап (2006-2008 рр.) передбачає реалізацію комплексу заходів щодо подолання найгостріших проявів бідності, створення об'єктивних передумов для стабільного зростання реальних грошових доходів населення, забезпечення оптимального рівня зайнятості на основі закріплення позитивних тенденцій соціально-економічного розвитку області.

Другий етап (2009-2015 рр.) передбачає посилення соціальної орієнтації економічного розвитку на задоволення потреб людини, трансформацію галузевої структури в напрямі збільшення питомої ваги сфери послуг та споживчого сектора економіки в цілому, що дасть змогу піднести рівень життя населення на якісно вищий щабель. Важливо забезпечити реалізацію усіх розроблених програм соціального захисту населення.

За умови сталого соціально-економічного розвитку Кіровоградської області, дотримання соціальних пріоритетів її розвитку, низьких темпів інфляції можна очікувати, що темпи зростання реальних доходів населення становитимуть у середньому 10% щорічно, перевищення середньої заробітної плати над прожитковим мінімумом більш, ніж у 2 рази, буде цілком реальним вже до 2008 року; при цьому спостерігатиметься поступове наближення мінімального рівня оплати праці до прожиткового мінімуму. Очікується зміна структури сукупних доходів населення - зростатиме питома вага заробітної плати і пенсійних нарахувань із відповідним скороченням доходів від особистого підсобного господарства.

В ринкових умовах господарювання важливо, щоб населення мало реальні можливості самостійно впливати на рівень власних доходів через достатньо розвинуту сферу докладання праці і цільові настанови на самостійну підприємницьку діяльність. Їх формування – основне завдання державних органів управління. Істотно підвищити життєвий рівень населення можливо тільки через розгалуження територіально-галузевої системи робочих міст, створення умов для продуктивної зайнятості населення у тих сферах господарювання, які, з одного боку – забезпечують ефективне функціонування господарського комплексу регіону, з іншого – відповідають професійно-кваліфікаційним запитам населення цієї території. Особлива увага має бути приділена розробці і реалізації стратегічних напрямів політики створення нових робочих місць у тих сферах господарювання, які спроможні ініціювати економічне зростання в інших галузях і сферах економічної діяльності. І в цьому переліку повинні бути не тільки наукомісткі та експортоспроможні галузі, але й ті, що забезпечують первинні споживчі потреби населення.

Політика створення нових робочих місць здатна бути результативною тільки за умови формування потужних мотиваційних стимулів до продуктивної зайнятості населення в офіційному секторі економіки з легальними доходами, на соціально прийнятному рівні для працюючих членів суспільства, які спроможні забезпечити наповнення соціальних фондів для підтримки непрацездатних. На тлі певних позитивних макроекономічних досягнень доводиться визнати наявність кризи мотивації до легальної трудової діяльності у значного прошарку населення внаслідок невідпрацьованості міжкваліфікаційних, міжгалузевих співвідношень в оплаті праці різної складності, а нерідко – і в ігноруванні самих вихідних принципів редукації праці у сфері колективно-договірного регулювання оплати праці. Інформаційне забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень у цій сфері залишається тривалий час незадовільним – відсутня повна інформація щодо фактичного стану територіально-галузевої системи робочих

місць, зокрема за такими параметрами як рівень їх завантаження, змінність роботи зайнятого населення; не здійснюються статистичні обстеження роботи обладнання в базових галузях промисловості. Відсутність такої об'єктивної інформації практично унеможливлює прийняття ефективних державних рішень щодо регулювання основних міжгалузевих і територіальних потоків розподілу і перерозподілу робочої сили, збільшення місткості сфери зайнятості населення.

Внаслідок відсутності чіткої системи визначення інвестиційних пріоритетів та орієнтирів, наявності глибоких структурних деформацій в економіці України результативність інвестиційного процесу в аспекті модернізації робочих місць залишається низькою. Крім того, змінами, які неодноразово вносилися у систему оподаткування низових господарських структур, передбачалося посилити фінансове забезпечення сфери матеріального виробництва саме з метою нагромадження необхідних коштів для її модернізації; проте оновлення виробництва і підвищення оплати праці нерідко перетворюються на конкуруючі між собою елементи. Внаслідок цього ускладнюється вирішення завдань структурної модернізації економіки, а базові галузі промисловості продовжують зберігати провідне місце в народногосподарській структурі. При цьому нерідко спостерігається висока інертність і навіть нейтральність основних параметрів зайнятості населення та ринку праці відносно змін в обсягах інвестицій, що свідчить про недостатню гнучкість територіального господарського механізму і неузгодженість окремих напрямів інвестиційної та соціальної політики.

В контексті проблем підвищення життєвого рівня населення важливо підкреслити необхідність і своєчасність введення гарантованого державою мінімального рівня погодинної оплати праці при оптимальних ставках оподаткування суб'єктів господарювання для стимулювання їх до продуктивної діяльності в офіційному секторі економіки. Проблема державного регулювання погодинної оплати праці не знаходить остаточного вирішення вже доволі тривалий час, і саме в цьому ми вбачаємо одну з причин збереження необґрунтованих співвідношень в заробітній платі як в територіальному, так і в галузевому та професійно-кваліфікаційному розрізах.

Переважає більшість працездатного населення вимушена працювати понад законодавчо встановлену тривалість робочого часу з тим, щоб забезпечити прийнятний рівень доходу. На сьогодні відсутні об'єктивні оцінки поширення цього явища в регіонах країни та його впливу на здоров'я населення, проте без перебільшень можна стверджувати, що це є один з факторів погіршення здоров'я населення найбільш продуктивного віку, тобто 25-45 років, в структурі захворювань яких досить вагомою є частка серцево-судинних порушень. Поряд з відновленням наукових основ редукції праці необхідно сформувати ефективну і дієву систему соціального захисту вразливих верств населення на основі консолідації програм надання соціальної допомоги, забезпечити узгоджене функціонування реформованої солідарної та добровільної системи недержавного пенсійного страхування, своєчасне надходження внесків до обов'язкової накопичувальної пенсійної системи.

Реалізація цих орієнтирів і завдань, напрямів і конкретних механізмів дасть змогу забезпечити якісно нові зрушення у сфері формування демографічного та трудового потенціалу області, людському розвитку в цілому, і тим самим сприятиме економічному зростанню та соціальному прогресу.

Список літератури

1. Схема-прогноз розвитку і розміщення продуктивних сил Кіровоградської області на період до 2015 року. – К.: РВПС України НАН України, 2005. – 203 с.
2. Заяць Т.А. Проблеми інноваційно-інвестиційного забезпечення соціального розвитку регіонів // Економіка і регіон. – 2005. - № 1. - С. 68-71.
3. Заяць Т.А. Попит на робочу силу: проблеми формування та економічного стимулювання // Україна: аспекти праці. – 2005. - №2. – С.25-29.

4. Бандур С.І., Заяць Т.А., Терон І.В. Сучасна регіональна соціально-економічна політика держави: теорія, методологія, практика. – К.: РВПС України НАН України, 2002. – 250 с.

Обоснованы стратегические направления социально-демографического развития региона и повышения жизненного уровня его населения в контексте задач современной социально-экономической политики государства и требований устойчивого развития региона; выявлены резервы улучшения демографической ситуации, повышения номинальных и реальных доходов населения; определены современные тенденции демо воспроизводства; обоснованы перспективные направления социально-демографического развития региона и повышения жизненного уровня его населения.

The strategic directions of the social and demographic region development as well as population living standard increasing have been proved in the context of the main present-day social and economic government policy and region's stable development requirements; the reserves of demographic conditions improvement and also nominal and real income increasing have been discovered; the modern population reproduction tendencies have been defined; the future trends of the social and demographic region development and its population living standard improvement have been proved.

